

בס"ד, ג' כסלו התשפ"ו

זבחים ע' – איסור חל על איסור, דרשות על טומאת נבלה וטריפה, ומעמד העגלה הערופה

שאלות:

1. הסתבר ששלומי אכל בטעות חלב נבלה, כמה חטאות הוא צריך להביא לבית המקדש?

סיום הדין בשיטת רבי יהודה: איסור חל על איסור

הגמרא מסיימת את הדין מהדף הקודם, בשיטת רבי יהודה (שטריפה שנשחטה מטמאה).

○ התירוץ האחרון היה שרבי יהודה למד שעוף טמא לא מטמא מהפסוק "נבלה וטריפה לא יאכל".

הגמרא מקשה: אם ככה, היה אפשר ללמוד באותה דרך שחלב של בהמה טמאה טמא, מהפסוק "וחלב נבלה... ואכל לא תאכלהו" – כי הפסוק מלמד שרק במי שאיסורו משום "חלב נבלה" החלב טהור, אבל בבהמה טמאה, שהאיסור משום "טומאה", החלב טמא. אם ככה, למדנו גם את הדין הזה (מפסוק 2) בלי להשתמש במילה "טריפה", ושוב חוזרת השאלה: מה לומדים מהמילה "טריפה" בפסוק הזה?

○ הגמרא מנסה לומר שהמילה "טריפה" באה לרבות חלב של חיה טהורה שמתה, וללמד שהוא לא טמא. הניסיון נדחה משתי סיבות:

1. בדומה לבהמה טמאה, גם בחיה "אין חלבה חלוק מבשרה" (כי שניהם מותרים), והפסוק מדבר רק על חלב שנאסר בפני עצמו.

2. הפסוק מדבר על "חלב" שאסור באכילה ("ואכל לא תאכלהו"), ואילו חלב של חיה מותר באכילה.

○ אביי אומר שהמילה "טריפה" בפסוק על החלב נצרכת "לגופה" – ללמד שחלב של טריפה שמתה טהור. היינו עלולים לחשוב שטריפה דומה לבהמה טמאה (כי שתיהן אסורות מחיים), ולומר שכשם שחלב בהמה טמאה טמא, ככה גם חלב טריפה.

אבל הגמרא דוחה את ההסבר הזה. כי אז גם בפסוק 1 (שעוסק בטומאת בית הבליעה) היינו צריכים את המילה "טריפה" לגופה, כדי שלא נשווה טריפה לעוף טמא ונאמר שהיא לא מטמאה. וגם ההשוואה עצמה לא נכונה: לבהמה טמאה מעולם לא הייתה "שעת הכושר" (היא תמיד אסורה), בעוד שלטריפה כן הייתה שעת הכושר לפני שנטרפה.

○ רבא מציע הסבר אחר, הפסוקים "וחלב נבלה וחלב טריפה" באו ללמד את העיקרון של "איסור חל על איסור". התורה הייתה צריכה לכתוב במפורש שגם איסור נבלה וגם איסור טריפה חלים על איסור אכילת חלב, למרות שחלב כבר אסור בפני עצמו, ועוברים על שני איסורים. והגמרא מסבירה למה צריך ללמד את הכלל הזה גם בנבלה וגם בטרפה.

2. רוני אכל חלב בזמן ארוך יותר מכדי אכילת פרס, האם הוא חייב חטאת?

דרשות שאר הפסוקים לפי רבי מאיר ורבי יהודה

הגמרא ממשיכה לברר איך כל אחד מהתנאים, רבי מאיר ורבי יהודה, דורש את הפסוקים השונים, לאור מסקנות הסוגיה הקודמת. הפסוקים הנידונים הם:

1. "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה וְטָרְפָה..." (הפסוק הראשון בדף אתמול)

2. "נְבִלָה וְטָרְפָה לֹא יֹאכַל לְטִמְאָה בָּהּ" (הפסוק השלישי בדף אתמול)

○ המילה "טָרְפָה" בפסוק 1:

- רבי מאיר: משתמש בה כדי ללמוד ששחיטת עוף חולין שנעשתה "בפנים" (בעזרה) – היא לא מטמאה, כפי שראינו בדרשות הברייתא בדף הקודם (שהיו לפי דעתו).
- רבי יהודה: כפי שראינו, הוא לומד מהמילה הזו שטריפה שנשחטה – מטמאה.

○ המילה "טָרְפָה" בפסוק 2:

- רבי מאיר: לומד מהמילה הזו שנבלת עוף טמא לא מטמאה בבית הבליעה (כפי שראינו, מהלימוד של "מי שיש במינו טריפה").
- רבי יהודה: לומד מהמילה הזו ששחיטת עוף חולין "בפנים" לא מטמאה.

○ המילה "נְבִלָה" בפסוק 2:

- רבי יהודה: הוא לומד מהמילה המיותרת הזו (שהרי כבר נאמר "נבלה" בפסוק 1) שנבלת עוף טמא לא מטמאה (כי הפסוק מדבר רק על מי שאיסורו משום "נבלה", ולא משום "טומאה").

▪ רבי מאיר: לומד שני דינים לגבי שיעור הטומאה:

- שיעור כזית: הפסוק הראשון מלמד שהשיעור המינימלי לטומאה הוא "כזית", כיוון שהתורה השתמשה בלשון "אכילה".
- שיעור "כדי אכילת פרס": הפסוק הנוסף (פסוק 2) מלמד תנאי נוסף: יש לאכול את הכזית בפרק זמן של "כדי אכילת פרס", ולא יותר. הגמרא מסבירה מכיוון שטומאת בית הבליעה היא "חידוש", היינו עלולים לחשוב שהיא חלה גם אם האכילה נמשכה זמן רב. לכן צריך לימוד מפורש.

3. הכלב של דודי מת האם הוא מטמא טומאת נבלה?

ברייתא: מאיזה בעל חיים חלב נבלה טהור?

הגמרא מביאה ברייתא שדנה בפסוק "וְחֶלֶב נְבִלָה וְחֶלֶב טָרְפָה יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֹאכָה", ולומדת ממנו שחלב של נבלה טהור מטומאת נבלה. הברייתא מבררת לאיזה סוג בעל חיים מתייחס הפסוק. האם הפסוק מדבר על חלב של בהמה טהורה או על חלב של בהמה טמאה?

○ הסתירה: הברייתא מציגה שתי דרכים להשוואה, שמובילות למסקנות הפוכות:

1. השוואה לשחיטה: כמו ששחיטה מטהרת מטומאת נבלה רק בהמה טהורה (ולא טמאה, כפי שנלמד בתורת כהנים), ככה גם דין טהרת החלב צריך לחול רק על בהמה טהורה.
2. השוואה לנבלה: כמו שדין טהרת נבלה מטומאה נאמר על מין טמא (נבלת עוף טמא היא לא מטמאה בבית הבליעה), ככה גם דין טהרת החלב צריך לחול על בהמה טמאה.

- בגלל הסתירה, הברייתא מכריעה מהמילה "טרפה". הפסוק מדבר על בעל חיים "שיש במינו טריפה". הדין הזה של טריפה שייך רק בבהמה טהורה (שהייתה כשרה ונטרפה), ולא בבהמה טמאה (שהיא כבר אסורה מעיקרה). לכן, הפסוק עוסק בבהמה טהורה.
- הברייתא שואלת: אולי הפסוק כולל גם חיה טהורה שמתה, שגם בה יש דין טריפה? הברייתא דוחה את האפשרות הזו. הפסוק "וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ" מדבר על חלב שאסור באכילה גם כשהבשר מותר. הדין הזה קיים רק בבהמה טהורה, ולא בחיה טהורה (שגם חלבה מותר). לכן, הפסוק עוסק באופן ספציפי בחלב של בהמה טהורה.
- רב יעקב בר אבא שואל את רבא על הניסוח בברייתא "מה כשטיהר מכלל נבילה – בטמאה ולא בטהורה". האם משמעות הדבר שנבלת בהמה טהורה מטמאה, אבל נבלת בהמה טמאה טהורה? רבא עונה לו: "אני מתפלא על זקנים מרובים שכמותכם שהשתבשתם בזה!". הכוונה בברייתא לנבלת עוף טמא, ולא לבהמה.

4. יגאל הקדיש ושחט ברווז בעזרה האם מי שאוכל ממנו טמא?

שיטת רבי מאיר ומעמד העגלה הערופה

- הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשיטת רבי מאיר, שמליקה מטהרת עוף טריפה מטומאה:
- רבי יוחנן: רבי מאיר טיהר רק עופות "תמימים" (כשרים לקורבן), אבל לא "בעלי מומין".
  - רבי אלעזר: הוא טיהר אפילו בעלי מומין. יתרה מזו, הוא טיהר במליקה אפילו אווזים ותרנגולות (שאינם מין הראוי לקורבן כלל), אם הם היו קדשים שנמלקו בעזרה.
  - לאור דברי רבי אלעזר, רבי ירמיה שואל: אם עז נערפה כמו עגלה ערופה, האם העריפה תטהר אותה מטומאת נבלה? צדדי הספק: האם הטהרה תלויה בכך שהיא מאותו מין (ולכן אווזים ותרנגולות טהורים כי הם מין עוף, ועז גם היא מין בקר כמו עגלה), או שהיא שונה (עז היא בהמה דקה, ועגלה היא בהמה גסה)?
  - הדיון מוביל לשאלה האם עגלה ערופה עצמה טהורה מטומאת נבלה.
    - **דעת בית רבי ינאי**: כן, היא טהורה, כי כתוב בה "כפרה", והיא נחשבת כקדשים.
    - **רב נתן מקשה** מברייתא שלומדת מפסוק מיוחד ("כָּל חֵלֶב") שחלב של עגלה ערופה טהור. אם העגלה עצמה טהורה, למה צריך פסוק מיוחד בשביל החלב שלה?
    - הגמרא מתרצת שהפסוק נצרך למקרה שהעגלה נשחטה (במקום להיערף) או שמתה מאליה. במקרים האלו בשרה טמא, והפסוק בא ללמד שחלבה עדיין טהור.
  - הגמרא שואלת: מזה שהיינו צריכים פסוק מיוחד כדי לטהר את חלב העגלה שמתה, משמע שהיא נאסרה בהנאה עוד בחייה. מתי היא נאסרת? רבי ינאי עונה שהוא שמע ושכח את התשובה, אבל תלמידי בית המדרש סוברים שזה קורה מרגע ירידתה ל"נחל איתן".
- בסוף הדף מתחיל הפרק השמיני, והמשנה פותחת בדיון על זבחים כשרים שהתערבבו עם בהמות פסולות מה עושים איתם.